

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОВІДНОСИНИ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА: ПОНЯТТЯ, ВИДИ, ОСОБЛИВОСТІ

У статті досліджено поняття та структуру адміністративних правовідносин, що виникають у сфері використання військового майна в Україні; охарактеризовано елементи структури адміністративних правовідносин, що виникають у сфері використання військового майна в Україні; зроблено висновки про особливості даного виду правовідносин.

Ключові слова: правовідносини, адміністративні правовідносини, військове майно, суб'єкти, об'єкт, зміст.

Ю. Д. Кучинський

Административные правоотношения в сфере использования военного имущества: понятие, виды, особенности

В статье исследованы понятие и структура административных правоотношений, возникающих в сфере использования военного имущества в Украине; охарактеризованы элементы структуры административных правоотношений, возникающих в сфере использования военного имущества в Украине; сделаны выводы об особенностях данного вида правоотношений.

Ключевые слова: правоотношения, административные правоотношения, военное имущество, субъекты, объект, содержание.

Yu. Kuchinsky

Administrative legal relations in the field of use of military property: concept, kinds, features

In the article the concept and structure of administrative relations arising from the use of munitions in Ukraine; Author's definition of such relationships; described elements of the structure of administrative relations arising from the use of munitions in Ukraine; Based on the analysis conclusions about the features of this type of relationship.

Key words: legal, administrative, legal, military estate, subject, object, content.

Постановка проблеми та її актуальність.

Одним із основних елементів адміністративно-правового режиму військового майна є порядок використання відповідного майна. В процесі такого використання виникають різні види суспільних правовідносин, серед яких доцільно виділити адміністративні, господарські, фінансові, відносини міжнародного співробітництва та ін. Різноманітність правовідносин, що виникають у сфері використання військового майна, обумовлена тим, що в цьому процесі задіяні різноманітні суб'єкти, а також тим, що регулювання режиму використання військового майна регламентується нормами різних галузей права. В системі цих правовідносин саме адміністративні

займають особливе місце, оскільки вони поширюються на всі сфери використання військового майна.

Водночас, необхідно зауважити на необхідність чіткого розмежування адміністративних від інших видів правовідносин, що виникають в досліджуваній сфері, оскільки в теоретичній площині це впливає на визначеність предмета та об'єкта правового регулювання, а в практичній – створює передумови для розмежування різних видів процедур та механізмів правового регулювання.

Актуальність теми дослідження підтверджується тим, що у науці адміністративного права не розроблено єдиного підходу до визна-

чення поняття та особливостей адміністративних правовідносин, що виникають у сфері використання військового майна.

Метою статті є визначення поняття та особливостей адміністративних правовідносин, що виникають у сфері використання військового майна в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі аспекти адміністративних правовідносин у різних сферах досліджували такі вчені, як: С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, С. О. Іванов, І. В. Логінов, В. К. Колпаков, О. Л. Копиленко, В. П. Ольховець, С. Г. Стеценко, М. З. Романюк, Е. О. Шевченко та багато інших. Однак, на сьогоднішній день відсутні комплексні наукові роботи, присвячені визначенню поняття, видів та особливостей адміністративних правовідносин, що виникають у сфері використання військового майна, що ще раз підкреслює важливість та актуальність запропонованої теми.

Виклад основного матеріалу. Для визначення поняття адміністративних правовідносин, які виникають у сфері використання військового майна, необхідно з'ясувати поняття «правовідносини», дослідити їх структуру, а також визначити поняття та особливості деяких видів таких правовідносин за галузевою ознакою.

Так, у науковій літературі правові відносини визначаються як суспільні відносини, урегульовані нормою права, учасники яких мають суб'єктивні юридичні права та обов'язки. При цьому традиційним є підхід, відповідно до якого правовідносини мають складну структуру і включають в себе такі елементи: суб'єкти; об'єкти; зміст правовідносин [1, с. 53].

Подібне уявлення про сутність правовідносин у правовій науці вже є усталеним, що обумовлюється наступними ознаками даної категорії: 1) такі відносини є соціальними за своєю природою, тобто виникають між соціальними суб'єктами; 2) до правових належать лише ті соціальні відносини, які регламентуються правовими нормами; 3) правовий характер соціальних правовідносин обумовлений необхідністю захисту прав та інтересів всіх учасників правовідносин, узгодження інтересів різних соціальних груп, а також публічних інтересів.

У процесі використання військового майна виникає цілий ряд суспільних правовідносин, основними з яких виступають адміністративні. Дане твердження обґрунтовується тим, що правовий режим використання військового майна базується передусім на адміністративно-управлінських та організаційних процедурах, які регламентуються нормами адміністративного законодавства.

В науковій літературі адміністративно-правові відносини визначаються як різновид юридичних відносин, які виникають на основі адміністративно-правових норм, формально закріплених у правових актах, вони виявляють себе переважно у вигляді відносин праворегулятивних та правоохоронних, мають організаційний та виконавчо-розпорядчий характер, захищені державним примусом [2, с. 18].

Сутність адміністративних правовідносин найбільшою мірою виявляється у характерних ознаках даного виду правовідносин.

Зокрема, Е. О. Шевченко виділяє такі ознаки адміністративно-правових відносин: 1) виникнення в сфері публічного управління; 2) однією зі сторін обов'язково є орган влади; 3) врегульовані адміністративно-правовими нормами; 4) їх учасники виступають носіями прав і обов'язків у сфері державного управління; 5) мають державно-публічний характер; 6) є стосунками влади-підпорядкування і визначаються юридичною нерівністю сторін; 7) можуть виникнути за ініціативою будь-якого суб'єкта адміністративного права, згода іншої сторони не є обов'язковою; 8) порушення стороною своїх обов'язків зумовлює її відповідальність перед державою в особі її компетентних органів; 9) для органів управління їх права є одночасно і обов'язками; 10) за порушення обов'язків застосовуються, як правило, заходи адміністративного примусу; 11) спори між сторонами мають особливий правовий режим забезпечення законності (адміністративний і судовий) [3, с. 1118].

Виходячи із наведених ознак, адміністративні правовідносини, що виникають у сфері використання військового майна, можемо визначити як регламентовані нормами адміністративного законодавства суспільні правовідносини, зміст яких складають права та обов'язки суб'єктів цих правовідносин щодо здійснення

управління та створення організаційно-правових умов для забезпечення належного використання військового майна, а також цільового та функціонального використання такого майна.

Науковцями розроблено декілька концептуальних підходів до класифікації адміністративних правовідносин. Наприклад, В. К. Колпаков пропонує об'єднати їх в чотири типи адміністративних правовідносин: 1) відносини публічного управління; 2) відносини адміністративних послуг; 3) відносини відповідальності публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність; 4) відносини відповідальності за порушення встановленого порядку і правил [4, с. 102].

Подібний підхід заслуговує на увагу, однак враховуючи предметну особливість адміністративних правовідносин, що виникають у сфері використання військового майна, необхідно виділити такі їх види: 1) правовідносини щодо здійснення управління використанням військового майна; 2) правовідносини щодо організації безпосереднього використання військового майна; 3) правовідносини щодо застосування адміністративної відповідальності за порушення режиму використання військового майна. Розглянемо означені види адміністративних правовідносин більш детально, зокрема, проаналізуємо їх структурні елементи – суб'єктів, об'єкти та зміст.

Так, суб'єктами правовідносини щодо здійснення управління у сфері використання військового майна виступають Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, начальник Генерального штабу, начальники та командири відповідних військових формувань та підрозділів Збройних Сил України, а також військовослужбовці, підприємства, установи та організації, які здійснюють господарську діяльність у сфері оборонної промисловості.

При цьому в законодавстві України розрізняється адміністративне та безпосереднє керівництво Збройними Силами України.

Згідно Закону України «Про Збройні Сили України» адміністративне керівництво Збройними Силами України – діяльність, спрямована на всебічне забезпечення життєдіяльності Збройних Сил України, їх функціонування та

розвитку в межах виконання основних завдань державної політики у сфері оборони. Даний вид керівництва здійснює Міністр оборони України.

В свою чергу, начальник Генерального штабу здійснює безпосереднє військове керівництво Збройними Силами України. Останнє являє собою діяльність, спрямовану на здійснення заходів щодо розвитку Збройних Сил України, їх технічного оснащення, підготовки та всебічного забезпечення, визначення основ їх застосування, а також управління ними [5].

Таким чином, в порядку адміністративного керівництва вирішуються питання щодо реалізації державної політики України в сфері використання військового майна на загальнодержавному рівні, а в порядку безпосереднього керівництва забезпечується виконання завдань своєчасного, повного та належного забезпечення Збройних Сил України майном, а також його належного використання.

Іншими суб'єктами управлінських правовідносин щодо використання військового майна виступають заступник командира полку (окремого батальйону) з озброєння (інженерно-авіаційної служби), начальник інженерної служби полку, начальник служби метрології та стандартизації (метролог) полку, начальник служби ракетно-артилерійського озброєння полку, начальник бронетанкової служби полку, начальник автомобільної служби полку та інші особи начальницького та рядового складу Збройних Сил України [6]. Причому особи начальницького складу можуть виступати по відношенню до вищестоящих керівників підпорядкованими суб'єктами, а по відношенню нижчестоящих та осіб рядового складу – уповноваженими. Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України відповідно до Конституції України виступає Президент України.

Зміст адміністративних правовідносин щодо здійснення управління використанням військового майна складають повноваження відповідних суб'єктів.

Так, відповідно до Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України заступник командира полку (окремого батальйону) з озброєння (інженерно-авіаційної служби) – начальник технічної частини у мирний і воєнний час відповідає за технічне забезпечення полку (окремого

батальйону); за технічний стан, правильну експлуатацію, ремонт та евакуацію озброєння, бойової та іншої техніки під-порядкованих служб; за зберігання боєприпасів і забезпечення ними підрозділів (крім авіаційних); за облік і зберігання зброї та боєприпасів на складах та ін. З цією метою заступник командира полку (окремого батальйону) з озброєння (інженерно-авіаційної служби) наділяється такими повноваженнями: керувати технічною підготовкою особового складу полку (окремого батальйону), проводити заняття з офіцерами і прапорщиками полку з вивчення озброєння, техніки і боєприпасів, водіння машин, організації та здійснення технічного забезпечення, а також заходи щодо підготовки класних технічних спеціалістів; організувати експлуатацію, ремонт та евакуацію озброєння, бойової та іншої техніки, забезпечуючи їх постійну справність та ін.

Об'єктом адміністративних правовідносин щодо управління використанням військового майна виступають дії та поведінка військовослужбовців та інших учасників цих правовідносин щодо визначення порядку використання різних видів військового майна, встановлення обмежень щодо використання військової техніки та озброєння, а також інших видів майна з обмеженням цивільним обігом, щодо здійснення контролю за використанням військового майна, інструктування військово-вслужбовців щодо порядку використання зброї та іншої військової техніки тощо.

Що стосується правовідносин з організації безпосереднього використання військового майна, то суб'єкти цих правовідносин не відрізняються від тих, що є учасниками дослідженого вище виду адміністративних правовідносин.

Зміст цих правовідносин складають повноваження Збройних Сил України щодо використання військового майна. Причому в залежності від виду військового майна визначається і порядок його використання.

Інші види військового майна (землі, приміщення, автотранспорт та ін.) можуть використовуватися виключно за цільовим та функціональним призначенням.

Важливою складовою адміністративних правовідносин щодо організації використання військового майна є його списання.

Зокрема, згідно Наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Порядку списання військового майна у Збройних Силах України» організація списання військового майна покладається на відповідних командирів (начальників) військових частин (установ, організацій). Списання військового майна, яке знаходиться на обліку у структурному підрозділі Міністерства оборони України, уповноваженому здійснювати облік над-лишкового військового майна, здійснюється його керівником (за погодженням відповідної служби забезпечення), заступниками Міністра оборони України (згідно з наданими повноваженнями) та Міністром оборони України [7].

Означені суб'єкти мають такі повноваження у сфері списання військового майна: затверджувати акти на переведення військового майна в останню (найнижчу) категорію; призначати комісію для списання військового майна [7].

Об'єктом даного виду адміністративних правовідносин є поведінка та дії військовослужбовців рядового та начальницького складу щодо безпосередньої експлуатації військового майна.

Правовідносини щодо застосування адміністративної відповідальності за порушення режиму використання військового майна виникають у разі допущення порушення режиму використання військового майна. Його суб'єктами є військовослужбовці, а також суди під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням режиму використання військового майна, та прокурор, командири (начальники) військових частин під час складання протоколів про адміністративні правопорушення.

Зміст даного виду адміністративних правовідносин складають права та обов'язки (повноваження) їх учасників щодо виявлення та фіксації фактів вчинення адміністративних правопорушень, розгляду та винесення рішення по справі, застосування адміністративних стягнень до військовослужбовців та інших осіб, винних у вчиненні адміністративних правопорушень щодо порушення режиму використання військового майна.

Об'єктом правовідносин щодо застосування адміністративної відповідальності за порушення режиму використання військового майна є дії та поведінка військовослужбовців та інших суб'єктів зі складання протоколів про адміністративні правопорушення, розгляду справ про адміністративні правопорушення в цій сфері та застосування до винних осіб адміністративних санкцій.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дозволяє констатувати, що у сфері використання військового майна виникає цілий ряд адміністративних та інших видів правовідносин, які необхідно чітко відмежовувати, оскільки кожний вид правовідносин відрізняється процедурно та змістовно. Адміністративні правовідносин є обов'язковою складовою діяльності Збройних Сил України щодо використання військового майна, в той час як інші – можуть виникати, але не є обов'язковими (господарські, міжнародні тощо). Основними критеріями відмежування адміністративних від інших видів правовідносин, які виникають у сфері використання військового майна, є їх особливості, які в найбільшій мірі виявляються у специфіці структурних елементів: змісті та об'єкті, а в деяких випадках – суб'єктах. Однак, для досягнення більш чіткого розмежування доцільно застосовувати комплексний підхід.

Література

1. *Правознавство*: навч. посіб. / О. Л. Копиленко [та ін.]. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 400 с.
2. *Адміністративне право*. Загальна частина: навч. посіб. / С. М. Алф'оров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
3. *Шевченко Е. О.* Визначення поняття адміністративно-правових відносин з урахуванням пріоритетного значення та ролі в них суб'єкта адміністративного права (на прикладі адміністративного суду) / Е. О. Шевченко // *Форум права*. – 2011. – № 1. – С. 1116-1122.
4. *Колпаков В. К.* Адміністративно-правові відносини: поняття та види / В. К. Колпаков // *Юридичний науковий електронний журнал*. – 2013. – № 1. – С. 101-104.

5. *Про Збройні Сили України*: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1934-XII // *Відомості Верховної Ради України*. – 1992. – № 9. – Ст. 108.

6. *Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України*: Закон України від 24 березня 1999 р. № 548-XIV // *Відомості Верховної Ради України*. – 1999. – № 22-23. – Ст. 194.

7. *Про затвердження Порядку списання військового майна у Збройних Силах України*: наказ Міністерства оборони України від 12 січня 2015 р. № 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0118-15>.

References

1. *Pravoznavstvo*: navch. posib. / O. L. Kopylenko [ta in.]. – K.: VD «Profesional», 2007. – 400 s.
2. *Administrativne pravo*. Zagal'na chastyna: navch. posib. / S. M. Alf'orov, S. V. Vashhenko, M. M. Dolgopolova, A. P. Kupin. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2011. – 216 s.
3. *Shevchenko E. O.* Vyznachennja ponjattja administrativno-pravovyh vidnosyn z urahuvannjam priorytetnogo znachennja ta roli v nyh sub'jekta administrativnogo prava (na prykladi administrativnogo sudu) / E. O. Shevchenko // *Forum prava*. – 2011. – № 1. – S. 1116-1122.
4. *Kolpakov V. K.* Administrativno-pravovi vidnosyny: ponjattja ta vydy / V. K. Kolpakov // *Jurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*. – 2013. – № 1. – S. 101-104.
5. *Pro Zbrojni Syly Ukrai'ny*: Zakon Ukrai'ny vid 6 grudnja 1991 r. № 1934-XII // *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. – 1992. – № 9. – St. 108.
6. *Pro Statut vnutrishn'oi' sluzhby Zbrojnyh Syl Ukrai'ny*: Zakon Ukrai'ny vid 24 bereznja 1999 r. № 548-XIV // *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny*. – 1999. – № 22-23. – St. 194.
7. *Pro zatverdzhennja Porjadku spysannja vijs'kovogo majna u Zbrojnyh Sylah Ukrai'ny*: nakaz Ministerstva oborony Ukrai'ny vid 12 sichnja 2015 r. № 17 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0118-15>.